

Wydział Sztuki
Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego
im. Kazimierz Pułaskiego w Radomiu,
prof. Andrzej Markiewicz prof. zw.
26-200 Radom, ul. Wstępną 36/1

Radom, lipiec, 2017r.

**Ocena rozprawy doktorskiej oraz projektu artystycznego
mgr Sylwii Caban- Wiatr w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora
w dziedzinie – sztuki plastyczne, dyscyplinie artystycznej – sztuki piękne, wszczętym
przez Radę Wydziału Pedagogicznego i Artystycznego Uniwersytetu
Jana Kochanowskiego w Kielcach**

Rada Wydziału Pedagogicznego i Artystycznego Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach ustawą z 28 września 2016 roku powołała mnie do roli recenzenta w postępowaniu doktorskim mgr Sylwii Caban - Wiatr. Temat rozprawy doktorskiej i pracy praktycznej brzmi: *Inkluzje*. Na część teoretyczną składa się rozprawa licząca 28 stron, będąca rozwinięciem tematu zawartego w tytule, natomiast część praktyczną - artystyczną stanowi zestaw 11 prac malarskich oraz jeden obiekt, przedstawionych w formie dokumentacji fotograficznej. Dysertacja liczy 83 strony, wliczając tłumaczenie na język angielski, przypisy, bibliografię oraz dokumentację fotograficzną prac malarskich.

Wyjątkowo trudno jest dokonać wnikliwej i miarodajnej analizy prac malarskich na podstawie ich reprodukcji. Piszę o tym celowo, nie tylko z nadzieją na zmiany w obowiązujących, określonych Rozporządzeniem Ministra przepisach, ale dlatego, że w przypadku dyscypliny sztuki piękne – malarstwo, w którym treścią obrazu jest doświadczenie dążące do określenia, z wykorzystaniem materii malarskiej, sensu znaczeniowego, symbolicznego i formalnego, problemu zawartego w tytule rozprawy doktorskiej, żadna inna forma dokumentująca dzieło nie jest w stanie zastąpić bezpośredniego z nim kontaktu. Każdy rodzaj reprodukcji obrazów, w tym przypadku części artystycznej przewodu doktorskiego, z góry skazany jest na niepowodzenie. Ilustracja staje się wtórnym przedstawieniem oryginału, która niestety go spłaszcza i wypacza.

Powierzona mi do napisania recenzja będzie prowadzona dwutorowo. W pierwszej części recenzji przytoczę swoje rozważania i opinie do przedstawionych założeń teoretycznych dysertacji. W drugiej, odniosę się do wizualizacji w/w problemu w dokonaniach artystycznych, które poznałem i analizowałem na podstawie reprodukcji prac autorki ; rozprawa doktorska - str. 61 – 83.

I. Część teoretyczna

Praca teoretyczna magister Sylwii Caban - Wiatr z właściwym materiałem dokumentacyjnym, zawierająca reprodukcje dokonań autorki umożliwiła mi poznanie intelektualnych obszarów zainteresowań doktorantki. Rozważania zamknięte w rozprawie doktorskiej pt.: *Inkluzje* traktuję jako osobiste wyznanie dotyczące filozofii twórczości artystki. Układ dysertacji jest chronologiczny i logiczny. Doktorantka podzieliła ją na siedem części. Rozpoczynając od rozdziału *Obraz - komunikat*, w którym zawarła wyjątkowo ciekawe przemyślenia dotyczące obrazu, jego formy plastycznej oraz roli w przekazie informacji.

W rozdziale czwartym skupiła się na znaczeniowych i technologicznych aspektach działań artystycznych, zamykając w nim szczegółowy ich opis. Natomiast w ostatnim rozdziale pt.: *Odniesienia. Teorie i praktyki artystyczne będące obszarem odniesienia dla własnych rozważań*, przybliżyła odwołania do wybranych z rozległej perspektywy historycznej i współczesnej sztuki, filozofii i teorii sztuki twórców, którzy działali podobnie w bliskich autorce obszarach ideowo – kreacyjnych, między innymi: Aliny Szapocznikow, Marii Pinińskiej - Beres, Nicolasa Bourriaud, Jerzego Ludwińskiego. Sylwia Caban - Wiatr zwraca uwagę na subiektywność, nie mniej jednak porusza zagadnienia znane sztuce. Czyni to jej dysertację, jak i podejście do twórczości, świadomym i przemyślanym działaniem. Ten plastyczny teatr badawczy doktorantki ujawnia - w mojej opinii - dużą kulturę plastyczną, naturę odkrywania dotąd niepoznanych możliwości tworzenia nowych, nieprzetłumaczalnych i nieznanych w odbiorze obrazów, poszukującego twórcę. Jej zainteresowania wynikające z całej dotychczasowej drogi twórczej, przedstawionej w niniejszej dysertacji, ukazują relacje sztuki zachodzące w gąszczu wszechobecnej lawiny informacji, docierającej do naszych zmysłów. Magister Caban – Wiatr zgłębia więc egzystencjalne byty, otaczającą ją rzeczywistość - własne zapisy w kręgu relacji międzyludzkich oraz tyglu kultury i cywilizacji. Ze swoistą powagą i refleksją opisuje nurtujące ją zagadnienia dotyczące problemu czasu, przestrzeni w kontekście ludzkiego przemijania, pamięci i śladów, jakie po nas pozostają. Stara się określić postawę artysty i jego reakcji wobec współczesnego świata. Wyraża ją poprzez zrozumienie czy zdziwienie tym światem, wybory form kreacji artystycznych, poprzez właściwy dobór elementów przekazu. Na str. 15 dysertacji autorka pisze: *Za jeden z najciekawszych obszarów charakteryzujących człowieka uważam jego strefę ukrytą. Może być ona związana ze zwykłym zachowaniem osobistego sacrum, ale może też zawierać głębokie zranienia, piętna prowadzące do wykluczeń z grup środowiskowych czy społecznych. Będąc jednostką autonomiczną, człowiek jest jednocześnie częścią całości, której zasadom podlega. W dobie rozwoju technologii i biogenetyki jednostka, jak się wydaje, ma coraz mniejszy wpływ na swoją codzienność i przyszłość – w tym na kluczowe decyzje dotyczące fundamentów człowieczeństwa.* W dalszej części pracy zainteresował mnie jeszcze inny fragment: *Upublicznianie wątków autobiograficznych jest dla mnie formą dzielenia się, włączania w obieg społeczny własnych doświadczeń, a więc próbą nawiązania relacji* (str. 24 rozprawy doktorskiej). Dostrzegam w tym działaniu kreślenie wskazówek, które mają pomóc w odkryciu tajemnicy drzemiącej w pracach malarskich. Nasuwa się konstatacja, że prace autorki wraz z rozważaniami teoretycznymi są wyjątkowo delikatnym szkicem do wewnętrznego, emocjonalnego autoportretu.

Język i styl jakim została napisana praca świadczy o dobrych umiejętnościach językowych magister Sylwii Caban - Wiatr, pozwalających na wyrażanie skomplikowanych, często trudnych do werbalizacji przemyśleń dotyczących problematyki sztuki. Tekst rozprawy to rezultat dość mozolnej pracy i samodyscypliny intelektualnej autora, samodyscypliny opartej na konkretnej konstrukcji formalnej i merytorycznej (tematyka, kolejność rozdziałów, komentarze, zawartość historyczna, naukowa itp.). Podejście do realizacji założeń tematu wydaje mi się jednak mało przejrzyste w odniesieniu do stosowania przypisów w tekście pracy. Ujednolicenie ich rodzaju wpłynęłoby korzystniej na jej odbiór. Autorka stosuje dwojaką ich formę, przypisy dolne, a w niektórych fragmentach tekstu pojawiają się również przypisy harwardzkie. W publikacji zawarta jest także pełna dokumentacja pracy praktycznej w postaci reprodukcji prac malarskich.

II. Część praktyczna – prace malarskie

Zestaw prac doktorskich składa się z 11. obrazów wykonanych techniką olejną oraz jednego obiektu – drewno, silikon, pleksi noszących ogólny tytuł *Inkluzja*. Autorka podzieliła je na trzy grupy. Pierwsza nosi tytuł: *Formy zdefiniowane* - w jej skład wchodzi następujące prace: *Silikon*, forma przestrzenna, 25x42x10 cm.; *Srebrna platforma X*, olej na płótnie 130x180 cm.; *Srebrna platforma XI*, olej na płótnie 160x130 cm; *Asymilacja*, olej na płótnie 180x130 cm. Następna grupa to: *Przestrzeń luster osobistych* zawierająca w swoich granicach obrazy: *Relacje ciał obcych*, akryl na lustrze + olej na płótnie 130x180 cm.; *Tarcza*, olej na płótnie 130x180 cm., *Inkluzja ucieleśniona*, olej na płótnie 130x180 cm. *Przemieszczenia* ostatnia grupa dokonań artystycznych doktorantki, są to: *Ciała obce – różowy silikon*, olej na płótnie 130x180 cm.; *Podzielone odbicia*, olej na płótnie 120x180 cm.; *Namnożenie*, olej na płótnie 120x180 cm.; *Krata*, olej na płótnie 160x130 cm.; *Forma nie-ludzka*, olej na płótnie 180x120cm.

Henryk Stażewski powiada: „*Gdy przemija zużywająca się rzeczywistość, jak moneta wytarta w obiegu i pojawia się nowa, zastępująca ją rzeczywistość, to lustrzanym odbiciem tego bezustannego procesu przetwarzania się jest sztuka...[...].Przez sztukę włamujemy się do prawdy rzeczywistości kryjącej się w szarej mgle pyłu codzienności, która dla artysty zawiera złudzenie rzeczywistości lub rzeczywistość fałszywą*” Henryk Stażewski, *Sztuka i rzeczywistość* [w:] *Sztuka* 4/4/77, s.20-21.

Prezentując rzeczywistość artystka dobitnie sygnalizuje potrzebę stworzenia przestrzeni, w której czas zatrzymuje swój bieg, dając tym samym możliwość szczegółowej penetracji utrwalonego obrazu. Jest on kadrem łączącym w sobie świat wyobraźni ze światem realnym, a także delektowaniem się nim i przeżywaniem go. Jest to istotny zabieg w procesie twórczym autorki, powodujący kierowanie uwagi w stronę operowania klasycznymi środkami plastycznymi, przy pomocy których tworzy wielowarstwowe zapisy malarskie. Malarstwo bowiem zajmuje w twórczości artystki pozycję naczelną. Zagłębiając się i analizując malarskie utwory próbowałam odkryć prawdziwe źródła ich inspiracji a także ich przesłania.

Jakie więc są prace malarskie Sylwii Caban - Wiatr? Na pewno są impresjami i reminiscencjami pewnych obrazów czy faktów wizualnych, które wcześniej widziane i zapamiętane powracają... Przetworzone w artystycznej wyobraźni znajdują swój wyraz

w postaci malarskiego zapisu. Są one raczej obrazem jej imaginacji, pejzażem wewnętrznym, wolnym jednak od dosłownych skojarzeń, a także potwierdzeniem silnych związków estetycznych, refleksji intelektualnych i przeżyć duchowych z zakodowaną wizją. Prace stają się jej *lustrem* pamięci, doświadczeń czy idei a także poglądów. Pomiędzy pojęciem funkcji dzieła a jego wpływem na widza rozpościera się olbrzymia ilość zapisów i teorii oraz pytań. Pytań o percepcję i komunikację zarówno w kontekście estetyki we współczesnej kulturze, kulturze cyfrowej, a także, a może przede wszystkim, w relacji do medium malarstwa.

Malarstwo, pisze autorka, wobec którego technika odgrywa jedynie podrzędną rolę, pozostaje wciąż „królestwem” człowieka. Jest to obszar, w którym dwa razy dwa nie równa się cztery – strefa magicznego wątplenia pozwalająca na odkrywanie „nowego” – chociaż w tym przypadku słowo „nowe” nie oddaje sensu współczesnego kryterium wartościowania obrazu, rozprawa doktorska str.8.

Wybrane z bogatego arsenału środki wyrazu, jakimi dysponuje i posługuje się artystka są łącznikiem pomiędzy widzianą i odczuwaną rzeczywistością a formą jej malarskiego opisu. Słabo rozpoznawalne kadry śladów natury, odrealnione, poddane procesowi redukcji tworzą znaki, symbole plastyczne, w których ślad narzędzia: linia, faktura, plama barwna, tworzą autonomiczną materię w granicach utworu. Światło oraz walor niczym sprawny reżyser przydziela role, dynamizuje płaszczyznę kompozycji i buduje przestrzeń tajemnicy opowiadania. Caban - Wiatr w sposób bardzo swoisty, kadruje zauważone obrazy, wybiera te ich elementy, które ją interesują. Docierające do nas informacje są nośnikami treści zamkniętych jak gdyby w książce z pomieszanymi stronicami. O tym, co zawierają owe stronicie, możemy jedynie wnosić z fragmentów, które zostały nam przedstawione. To pobudza ciekawość widza, zmusza do badania powierzchni, przestrzeni, dociekania i analizowania przedstawionych do oglądu wycinków obrazów. Podejmujemy wysiłek by odkryć, a może raczej stworzyć, własną wizję, własną wersję oglądanego kadru rzeczywistości. Przypomina to trochę podróż w przestrzeni i czasie gdy obraz, wobec którego jesteśmy na zewnątrz, za chwilę staje się tym, co nas otacza, znajdujemy się w jego centrum i wówczas widzimy przed sobą nowe obrazy odnajdując w nich cechy całości, które nie tak dawno były dla odbiorcy tylko niewielkim, nieznaczącym fragmentem obrazowanej rzeczywistości lub wcale nie istniały w jego świadomości.

Przechodząc do krótkiego opisu technologii i techniki malarskiej użytej przez artystę do stworzenia nowego jakościowo obrazu rzeczywistości należy wymienić tradycyjne materiały i narzędzia: płótno, farby olejne, medium, różnej wielkości pędzle. W jednym przypadku, forma przestrzenna, łączy ze sobą różne materiały: drewno, silikon i pleksi.

Obraz traktuję jako laboratorium, w którym koncepcje zderzają się w procesie twórczym z doświadczeniem malarskim. ... Malowałam na płótnach obiekty, stojąc na stanowisku, że człowiek może zrozumieć swoją kondycję i relacje międzyludzkie poprzez manifestacje w materii... pisze autorka o swoich działaniach, rozprawa doktorska str. 5 i 26.

III. Konkluzja

Zgodnie z obecnymi wymogami wynikającymi z Rozporządzenia Ministra, recenzent otrzymuje jedynie do oceny rozprawę doktorską. Możliwe, że w dziedzinie nauki jest to wystarczający materiał do oceny, jednakże w dziedzinie sztuk plastycznych dyscyplinie *sztuki*

piękne brakuje kilku elementów, np.: wykazu dorobku artystycznego, aktywności wystawienniczej czy też działalności dydaktycznej. Jest to niezrozumiała decyzja formalna i – jak się zdaje - nieporozumienie. Możliwość poznania informacji dotyczących w/w elementów na pewno pomogłaby w pełniejszej ocenie działań doktorantki.

Dokonania artystyczne mgr Sylwii Caban - Wiatr tworzą aluzję do współczesności, tematyka, forma wypowiedzi prac malarskich jest zintegrowana, homogeniczna, stanowi pewnego rodzaju dokument opowiadający o fragmentach rzeczywistości. Rozumienie malarstwa przez doktorantkę jest interesujące, oparte na wciąż pogłębianych i gromadzonych doświadczeniach i poszukiwaniach ich wizualizacji. W czasach łatwości korzystania ze współczesnych mediów plastycznych, pojawia się pytanie o rolę malarstwa w sztuce współczesnej. Opowiadania malarskie mgr Caban – Wiatr pogłębiają wiarę w sens tej dyscypliny oraz nieograniczonego pola poszukiwań i penetracji sztuki w jej granicach.

Po wnikliwej analizie przedstawionej rozprawy doktorskiej, którą cechuje spójność i właściwy dobór indywidualnych środków wyrazu, świadczących o dobrym poziomie dojrzałości twórczej, stwierdzam, iż mgr Sylwii Caban - Wiatr spełnia wymagania związane z przewodem doktorskim i wnioskuję o przyznanie jej przez Radę Wydziału Pedagogicznego i Artystycznego Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach stopnia doktora sztuk plastycznych w dyscyplinie sztuki piękne.

prof. Andrzej Markiewicz prof. zw.

